

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้ผลิตผ้าทอชนชั้นตมจก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ ในการที่จะรักษาและสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนท่ามกลางบริบทสังคม บริโคโนยม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษานี้คือ กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอชนชั้นตมจก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ รวมทั้งผลงานวิจัยศึกษาของนักวิชาการที่ได้เข้าไปศึกษาผ้าตมจกแม่แจ่มในบริบทต่างๆ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากิจกรรม “การเรียนรู้” ของผู้ผลิตผ้าทอชนชั้นตมจก รวมทั้งกิจกรรมการ เรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันตามแนวคิดการเรียนรู้สร้าง สรรค์นิยมแบบสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Constructivism) ซึ่งมีทัศนะว่าความรู้เกิดจากปฏิ สัมพันธ์ของปัจเจกชนในสังคมในลักษณะที่เป็น “ชุมชนการปฏิบัติ” (Community of Practice)

วิธีดำเนินการวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทาง การ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดกลุ่มสนทนา และการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งพบว่าการเรียนรู้ใน ลักษณะชุมชนการปฏิบัติในเรื่องการทอผ้าของชุมชนแม่แจ่มนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ของสังคม จากเดิมที่การทอผ้าเป็นกิจกรรมที่ผนวกอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนแม่แจ่ม โดยเฉพาะในฐานะเป็นสิ่งชีวิตความพร้อมสู่การมีครอบครัวของสตรี ได้เปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อขาย เพื่อแสวงหารายได้เข้าสู่ครอบครัว

ในมิติของชุมชนการปฏิบัติ สามารถอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแม่แจ่มเกี่ยวกับการทอผ้าได้ในระดับต่างๆ ดังนี้

1. ความผูกพันแบบต่างร่วมได้เสีย (Mutual Engagement) พื้นที่ในเชิงกายภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันและมีผลประโยชน์แบบต่างร่วมได้เสียร่วมกัน แต่ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในอดีตกับปัจจุบัน คือ บริบทของเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่สมาชิกในชุมชนได้อาศัยทรัพยากรภายในชุมชนทั้งหมดเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเกี่ยวกับการทอผ้า โดยมีสถานภาพของการเป็นกุลสตรีที่พึ่งประสงค์ของชุมชนเป็นเป้าหมาย ในปัจจุบันชุมชนอาศัยทรัพยากรความรู้เพียงบางส่วน และเพิ่มเติมความรู้ด้านการบริหารจัดการเข้าไปในการทอผ้า โดยมีเป้าหมายเพื่อหารายได้เข้าสู่ครอบครัว ซึ่งส่งผลให้งานทอผ้าในปัจจุบันเป็นเพียงงานทักษะฝีมือที่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนที่สนใจสามารถเข้าร่วมได้โดยไม่จำกัดเพศ วัย หรือเชื้อชาติ

2. กิจการร่วมทำ (Joint Enterprise) จากคัวแบบของความรู้ที่เปลี่ยนจาก “กุลสตรี” ไปเป็น “ช่างทออาชีพ” มีผลต่อปัจจัยนำเข้าและวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่ตัวแบบที่ต้องการ ในขณะที่ตัวแบบในอดีตมีทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าในทุกมิติเพื่อนำมาจัดกิจกรรมเรียนรู้กับผู้เรียน คือ ตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บเกี่ยว ย้อม ทอ ไปจนถึงการตัดเย็บ ตัวแบบในปัจจุบันกลับเริ่มมีความเฉพาะเจาะจงในกิจกรรมแต่ละส่วนของการทอผ้า เช่น การย้อม การตัด การทอ โดยไม่มีตัวแบบความรู้ในด้านการเพาะปลูกฝ้าย แต่มีความรู้ในด้านการตลาดผนวกเข้าไปแทน ซึ่งพบว่าในอดีตชุมชนจะแลกเปลี่ยนความรู้กันในระดับผลิตภัณฑ์เพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์ดีขึ้น แต่ในปัจจุบันจะแลกเปลี่ยนกันที่เทคนิคการผลิต เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นสามารถขายได้ในตลาด

3. คลังความรู้ที่แบ่งปัน (Shared Repertoire) ความรู้เรื่องการทอผ้าในชุมชนแม่แจ่มเดิมจะถูกบอกเล่าผ่านวัฒนธรรมประเพณีค่านิยม ซึ่งกำกับอยู่กับบทบาทผู้ผลิตในครัวเรือนของสตรี แต่ในปัจจุบันสตรีมีโอกาใช้ความสามารถด้านอื่นของตนผลิตสินค้าหรือบริการ แล้วเปลี่ยนเป็นปัจจัยสี่ไปให้ครอบครัวผ่านเงินที่ตนแสวงหามาได้ ความสามารถในการทอผ้าของสตรีจึงมีความสำคัญน้อยลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ความรู้เรื่องการทอผ้าถูกแยกขอยออกเป็นส่วนๆ และค่อยๆ สูญหายไปจากชุมชน ทั้งในด้านขององค์ความรู้และวัตถุดิบของความรู้ แต่ก็มีผู้ผลิตความรู้ชุดใหม่ๆ กลับคืนเข้าไปในชุมชนในชื่อนักวิชาการ ซึ่งนำความรู้มารื้อฟื้น ดีความใหม่ เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ ซึ่งก็เกิดทั้งกระแสต้อนรับและต่อต้านชุดความรู้ต่างๆ แตกต่างกันไป กระบวนการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงมุ่งตอบโจทย์ด้านการผลิตและเศรษฐกิจตามกระแสของสังคมบริโภคนิยมมากกว่าการถ่ายทอดแบ่งปันในเนื้อหาทางวัฒนธรรมประเพณี

ABSTRACT

TE158346

This research was to study learning process of "Teen-Jok" weaver in Mae Jam District, Chiang Mai Province, in order to retain their costume cultural identity in current consumerism society. The subjects of this research were weaver groups in Mae Jam District, Chiang Mai Province. Research reports by those who had studied about Mae Jam's textile in various contexts were also examined.

The research focused on the learning activities of the weavers as well as other activities occurred in the communities, considered learning space by sociocultural constructivism, which viewed that knowledge came from interaction of individuals in community in terms of "community of practice".

Data for this qualitative research were collected through informal interview, participation observer, focus group and document analysis. It was found that community of practice of weaving learning has changed along with the community contexts. In the past, weaving was the way of

living, as indicator for the readiness of women to have her own family for example. At present, however, weaving simply means to produce textiles for sale and support family's income.

In terms of community of practice, the learning process of weaving in Mae Jam community can be explained in 3 levels as follow:-

1. Mutual Engagement; The area is one of factors which recruit members of the community to join in learning activities. The difference between learning participation in the past and at present was determined by the context of economy, society and culture that all have changed. In the past, members recruited all sources in community to provide knowledge of weaving, through practicing to be a good woman. At the present, only some of the sources in community were recruited and more knowledge about managing was added up instead. This was mainly aimed for making income for the family. This resulted in present weaving to be considered as a kind of working skill and was opened for anyone who are interested in weaving to join in.

2. Joint Enterprise; It was found that the prototype of weaving knowledge which has changed from "good woman" to "professional weaver" has influenced on sources and ways of learning in order to help learners to meet the wanted prototype. While previous prototype concerned with skills involving weaving in all dimensions to teach the learners; planting cotton, cropping, coloring, weaving and dress cut, present prototype involved in some specific knowledge of weaving activities such as coloring, weaving and dress cut. The knowledge of planting cotton was however replaced by marketing and management. It was also found that the interaction between community had changed from the exchange of knowledge through exchanging textile products in order to improve the quality into exchanging the knowledge of production technique in order to take part in the market.

3. Shared Repertoire; In the past, Mae Jam community shared their knowledge of weaving via culture, tradition and value attaching with the role of women as a producer in family. However, women now have more chances to use their ability to produce goods or services for money and return the life-needed back to the family. Therefore, the weaving ability of women had become less important. This resulted in the splitting of weaving knowledge and activities into many parts and will be losing from the community eventually. Now, there are new group called "experts" who reproduce knowledge back to community by re-input or re-interpret the old one. This received community acceptance at difference levels. However, most of the shared repertoire in this current day is aimed to solve the producing questions, which deserves consumerism society than to share content in cultural-traditional way.